

Ensenyament de la gramàtica i la construcció del saber metalingüístic

03/2011 - **Pedagogia**. Aquesta tesi doctoral se centra en la construcció del coneixement gramatical d'alumnes d'ESO en la interacció en petit grup i en el marc d'un model d'intervenció, el de Seqüència Didàctica de Gramàtica (SDG). La recerca ha mostrat fortes discrepàncies a l'hora de valorar el paper que la instrucció gramatical ha de jugar en la instrucció sobre l'ús de la llengua.

La present tesi parteix de dues idees. En primer lloc, que entre aprenentatge de l'ús i reflexió metalingüística hi ha una relació important però no directa. Així, en l'aprenentatge de l'ús hi té una importància cabdal la reflexió metalingüística, en relació al domini de determinades nocions gramaticals, als procediments de reflexió metalingüística que han de portar a aquest domini, i a les actituds positives envers el codi com a àmbit d'estudi interessant. La segona idea de partida és la necessitat d'explorar un model que sigui alhora model de gramàtica per a l'escola que guï la nostra intervenció a l'aula i model de recerca per investigar els processos que aquesta intervenció a l'aula desencadena. El present treball pretén contribuir a desenvolupar aquestes dues idees.

El model d'ensenyament i aprenentatge que adoptem parteix de les aportacions de la psicologia sociocultural, dels estudis sobre la interacció social en el context escolar i dels estudis sobre la parla exploratòria. Explorem l'activitat metalingüística i els coneixements gramaticals dels escolars, amb referència als conceptes gramaticals i els obstacles en l'ensenyament i aprenentatge de la gramàtica. El coneixement d'una llengua implica un saber lligat a l'ús (automatitzat i invisible al mateix parlant) i un altre lligat al sistema gramatical (opac i objecte d'atenció). La interrelació entre aquests dos coneixements obre interrogants diversos. Estudis portats a terme en els darrers anys defensen que no tindria sentit una proposta d'ensenyament basada únicament en l'ús, i que tampoc no tindria sentit promoure únicament activitats a l'estudi del sistema. En definitiva la relació entre aquests dos pols no és directa ni automàtica i ens cal desenvolupar una gramàtica per a l'escola entesa com un instrument a mig camí de la formalització del lingüista i de la gramàtica implícita de l'aprenent. En l'àmbit català el programa de recerca sobre els conceptes gramaticals dels escolars consta de tres línies: l'anàlisi del procés de producció textual, els conceptes gramaticals dels estudiants, i la reflexió metalingüística en el marc d'un model d'intervenció que la faci possible. El nostre estudi se situa en la intersecció entre els dos darrers punts.

Centrant-nos en la gramàtica a l'escola, descrivim el model d'intervenció didàctica per a l'ensenyament i aprenentatge de la gramàtica que adoptem, el de Seqüència Didàctica de Gramàtica (SDG). Suposa la superació d'una visió purament transmissiva de l'ensenyament de llengües, la consideració del paper actiu i constructiu de l'aprenent, i la necessitat d'aproximacions holístiques més enllà de la tasca aïllada i puntual. Per a aquest model, l'ensenyament ha de permetre una interacció rica, la diversitat en les oportunitats d'aprenentatge i la possibilitat de participació d'aprenents amb habilitats diverses. A més de ser un model per a l'ensenyament i aprenentatge també ho és per a la recerca sobre com construeixen els escolars el raonament gramatical i sobre quins elements incideixen en aquest procés. El present treball és una contribució a l'elaboració d'un nou model d'ensenyament i aprenentatge de la gramàtica. Ens formulem quatre preguntes generals: (1) ¿Quines són les característiques d'una seqüència didàctica que afavoreix la reflexió dels alumnes?, (2) ¿Com construeixen els alumnes el seu coneixement gramatical al si d'una seqüència orientada a l'estudi del sistema?, (3) ¿Com es poden treballar les nocions gramaticals segons el model de Seqüència Didàctica de Gramàtica?, (4) ¿Com podem donar compte

metodològicament de l'estudi dels processos d'aprenentatge? La metodologia seguida té dos plans: el pla del macrocontext o de la intervenció a l'aula i el pla del microcontext o de l'anàlisi de la interacció. La present recerca és un estudi de cas sobre l'activitat metalingüística d'uns escolars en una situació natural d'aula. En el nostre marc teòric general es produeix un punt de trobada de dues perspectives: el disseny i l'avaluació de propostes d'intervenció i l'anàlisi de la interacció verbal. Els resultats de l'anàlisi de cadascun d'aquests dos plans mostren qüestions d'un gran interès relatives a l'elaboració d'un diàleg interactiu i ric des del punt de vista metalingüístic. El desenvolupament de cada grup és força idiosincràtic però al llarg de la seqüència hi ha clares tendències a la millora. En ocasions els alumnes aborden les nocions metalingüístiques d'una forma molt poc elaborada. La nostra anàlisi ens permet relacionar això directament amb la capacitat que tenen de desenvolupar argumentacions riques. Mostrem de quina manera la interacció repercuteix en l'articulació del raonament metalingüístic. Pel que fa a les conclusions, reprentem les preguntes formulades. Considerem que l'instrument d'anàlisi proposat ens ha permès descriure els problemes amb què es troben els alumnes i el seu raonament metalingüístic, interpretant-lo en relació als processos argumentatius. Ens ha permès també identificar al nivell micro de les interaccions les traces del que ha estat treballat al nivell macro de la intervenció didàctica, basada en el model Seqüència Didàctica de Gramàtica. Aquestes traces fan referència al treball gramatical integrador de les perspectives semàntica, pragmàtica i formal, així com a aspectes relatius a la gestió de l'argumentació col·laborativa. Considerem que aquestes evidències ens permeten validar el model d'intervenció adoptat. Tanquem l'estudi amb unes darreres consideracions sobre algunes idees referides a les perspectives de futur del nostre treball, referides per exemple al treball integrat de llengües a l'escola o a l'elaboració de materials de consulta tant per a professors com per a alumnes.

Xavier Fontich Vicens

Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura i de les Ciències Socials

"La construcció del saber lingüístic: estudi sobre l'aprenentatge de la gramàtica d'escolars de secundària en el marc d'una seqüència didàctica". Tesis doctoral defensada per Xavier Fontich, el 8 de febrer de 2010. Directores: Anna Camps i Teresa Ribas.